

Konvergáló evidenciatípusok a fogalmi metaforelméletben

Csatár Péter

csatarpeter@yahoo.de

DE Német Nyelvészeti Tanszék

2008. november 28.

Kérdésfelvetés

- (i) Mely adatforrások alkotják a kortárs fogalmi metaforaelmélet adatbázisát?

- (ii) Mi a funkciója a különféle adatoknak a kutatásban?

Az előadás menete

- I. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai
- II. Az adatforrások leírása a p-modellben
- III. Tudománytörténeti találgatások

I. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai

I. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai

1. A nyelvi adatok

1.1. A nyelvi intuíció

1.2. A nyelvi korpuszok

2. Kísérletes adatok

2.1. A pszicholingvisztikai adatok

2.2. A nonverbális kísérletek adatai

3. Neurológiai kutatások

4. Számítógépes szimuláció

I. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai

I. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai

1. A nyelvi adatok

1.1. A nyelvi intuíció

A nyelvi intuíció:

- A nyelvi intuíció olyan képesség, amellyel az emberek a nyelvi viselkedésüket ítélik meg.
- Ide tartoznak a grammatikalitás-ítéletek, a nyelvi szépségről szóló megnyilatkozások, és a metaforikusság/ figurativitás megítélése is.

A nyelvi intuíciónak

- nincs általánosan elfogadott vagy bejáratott definíciója. Nagyon összetett és homályos fogalom.
- Fogalmát gyakorta összemossák az introspekció fogalmával.

1. A nyelvi adatok

Példa:

Az IDŐ MOZGÁS

- *Elszaladt az idő.*
- *Eljárt felette az idő.*

Az IDŐ TÉR

- *Szeptemberben felkereslek.*
- *Minden évben meglátogat egyszer bennünket.*

1. A nyelvi adatok

AZ IDŐ MOZGÁS

- Hétköznapi nyelvhasználat:
 - *Elszaladt az idő.*
 - *Eljárt felette az idő.*
 - *Közeledik a karácsony.*
 - *Jön a hétvége.*
 - *Elrepült az idő.*
- Költői nyelvhasználat:
 - *„Az idő szárnyon jár,*
 - *Soha semmit nem vár,*
 - *És foly, mint erős folyás;”*
(Zrínyi Miklós: Az idő szárnyon jár)

1. A nyelvi adatok

A nyelvi metafora kritikus pontjai

Metafora vagy nem metafora?

CONTROL IS UP

- *He is finally over the most difficult part of the job.* (Gibbs, 1994: 46)

Az IDŐ TÉRBELI HELY

- *Szeptemberben felkereslek.*
- *Minden évben meglátogat bennünket.*

????

- *My surgeon is a butcher.*

1. A nyelvi adatok

- (1) A nyelvi intuíció fogalma homályos.
- (2) A laikusok (és a nyelvészek) véleménye is megoszlik abban a tekintetben, hogy egy kifejezés metaforikusnak tekinthető-e.
- (3) A nyelvi intuíció, amelyre az adatok értékelése során a nyelvész támaszkodik, manipulálható és elméletfüggő.
- (4) Az introspektív-intuitív adatkezelési eljárás nem transzparens, nem operacionalizálható.
- (5) Az eredmények reprezentativitása szintén megkérdőjelezhető.

1. A nyelvi adatok

I. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai

1. Nyelvi adatok

1.1. A nyelvi intuíció

1.2. A nyelvi korpuszok

1. A nyelvi adatok

A nyelvi adatbázis vs. nyelvi intuíció

„[] this approach is superior in terms of data coverage compared to the traditional method of eclectically collecting citations or gathering data from introspection.” (Stefanowitsch 2006: 63.)

1. A nyelvi adatok

A korpuszok és a nyelvi intuíció viszonya

“The researcher uses informed intuition to decide whether a particular citation of a word is metaphorical within his or her own definition of metaphor. Intuition is also needed to decide whether a linguistic metaphor is a realization of a particular conceptual metaphor. Further, the computer cannot tell the researcher which word forms to study. Concordancing is a powerful observational tool, but no more than a tool; a researcher is needed to decide what to examine and how to interpret the resulting data.”

(Deignan 1999: 180)

2. Kísérletes adatok

A fogalmi metaforaelmélet

Az IDŐ MOZGÁS

- *Elszaladt az idő.*
- *Jön a hétvége.*
- *Elértem a korhatárt.*

Erős nézet:

A céltartomány fogalmi jelentésének aktiválása együtt jár a forrástartomány aktiválásával.

Gyenge nézet:

A céltartomány aktiválása nem jár együtt szükségképpen a forrástartomány aktiválásával.

„Since spatiotemporal metaphors are used so frequently, the spatial information used to organize time may become stored independently in the domain of time and would no longer need to be accessed through metaphorical mappings from space.” (Boroditsky 2000: 10)

2. Kísérletes adatok

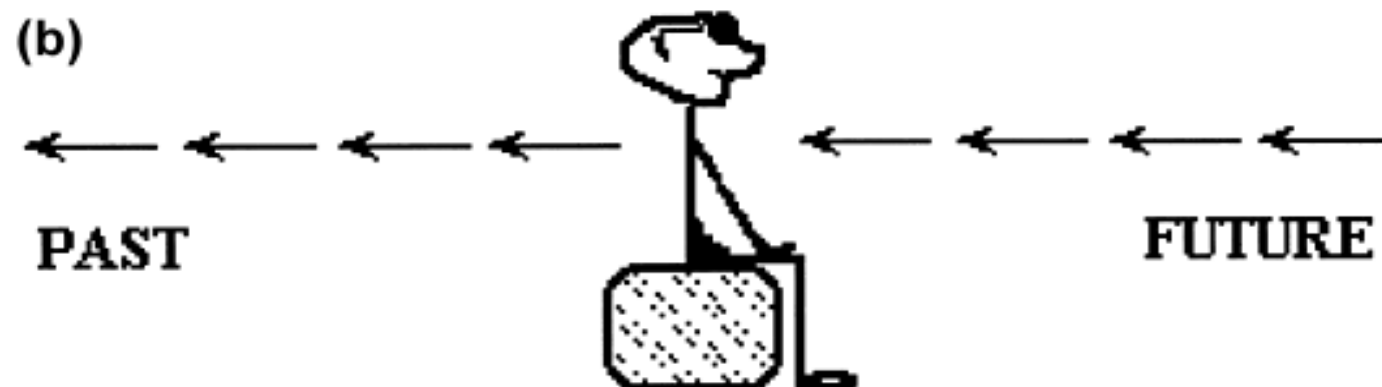
EGO-MOVING és a TIME-MOVING perspektíva

L. Boroditsky / Cognition 75 (2000) 1–28

(a)

(b)

Adatforrások

1. Nyelvi adatforrások
 - a) Nyelvi intuíció
 - b) Nyelvi adatbázisok
2. Kísérletes adatforrások
 - a) Pszicolingvisztikai kísérletek
 - b) Nonverbális kísérletek
3. Neurológiai kutatások
4. Számítógépes szimuláció

II. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai és a p-modell

Alapfogalmak

- (29) A **kontextus** felöleli egy adott pillanatban
- (a) elfogadott metodológiai elveket, azaz például a kijelentések akceptálhatóságának kritériumait, a megengedett következtetéstípusokat, az elfogadott következtetéstípusok releváns tulajdonságaira vonatkozó módszertani szabályokat (az alkalmazható logikai, szemantikai stb. rendszereket, a természetes nyelvi állítások logikai, illetve szemantikai stb. fordításának módszereit), az ellentmondások ke-ze-lé-sének módszereit, a források megbízhatóságának kritériumait stb.;
 - (b) az (a)-beli kritériumok alapján megbízhatónak ítélt direkt és indirekt forrásokat (következtetéseket);
 - (c) az (a) és (b) értelmében rendelkezésünkre álló kijelentéseket és releváns tulajdonságaikat, vagy ezen halmaz egy leszűkítését.

II. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai és a p-modell

(30) Egy K kontextust **p-inkonzisztensnek** nevezünk, ha létezik olyan k kijelentés, hogy k és $\sim k$ egyaránt pozitív plauzibilitási értékkel rendelkezik valamely, K -hoz tartozó forrás alapján.

(31) A K kontextust **p-hiányosnak** mondjuk, ha tartalmaz olyan k kijelentést, hogy k és $\sim k$ egyaránt semleges plauzibilitású mindazon források összessége alapján, amelyektől k , illetve $\sim k$ plauzibilitási értéket kap.

II. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai és a p-modell

Az adat fogalma

(39)Adaton olyan – (4) értelmében vett – pozitív plauzibilitási értékkel rendelkező kijelentést értünk, amelynek plauzibilitási értéke direkt forrásból származik.

Ily módon adatnak tekinthetjük azt a k kijelentést, mely szerint az „AZ IDŐ MOZGÁS” egy fogalmi metafora, mivel a nyelvi intuíció alapján pozitív plauzibilitású kijelentéssé válik.

II. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai és a p-modell

- f_1 : A nyelvi intuíció
- f_2 : A nyelvi adatbázisok
- f_3 : pszicholingvisztikai és nonverbális kísérletek
- f_4 : neurológiai adatok
- f_5 : számítógépes szimuláció

II. A fogalmi metaforaelmélet adatforrásai és a p-modell

Konvergáló evidenciatípusok

$$F1 = \{f1, f2\}$$

- nyelvi intuíció és nyelvi adatbázis

$$F2 = \{f1, f3\}$$

- nyelvi intuíció és kísérletes adatok

III. Tudománytörténeti találgatások

A metaforakutatás nyelvészeti jellegének erősítéséhez:

„[...] the focus on the cognitive or conceptual nature of metaphor and metonymy has led to a certain neglect of detailed, bottom-up analysis, and, in consequence, to a disregard of many aspects of the *linguistic* nature of metaphor.” (Stefanowitsch, 2006: 6.) [kiemelés az eredetben – Cs.P.]